

SOSYAL MEDYADA ŞİDDET

Özlem ÇINAR¹

Özet

Sosyal medya her geçen gün hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmaktadır. İnsanlar gün geçtikçe biri sanal diğeri de fiziki dünyada olmak üzere iki farklı hayat sürmeye başlamaktadırlar. Görünmezlik ve bilinmezliğin verdiği güvenle insanlar kendilerini olduklarından farklı tanıtılabilmekte ve bu da onlara istediklerini yapabilecekleri gibi bir özgüvene sahip olmalarına neden olmaktadır. Bu özgüven sonucunda da ortaya çıkan bir sosyal medya şiddeti, yeni bir şiddet türü olarak insanları, fiziki dünyadaki zorbalık ve şiddetten daha çok etkilemeye ve daha çok mağdur yaratmaya başlamıştır. Bu makalede sosyal medyada şiddet incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Şiddet, Zorbalık, Mağdur

VIOLENCE IN SOCIAL MEDIA

Abstract

Social media is becoming an indispensable part of our lives every day. People are starting to live two different lives day by day, one in the virtual and the other in the physical world. With the confidence of invisibility and obscurity, people can introduce themselves differently than they are and this causes them to have the confidence that they can do what they want. As a result of this self-confidence, social media violence, as a new type of violence, started to affect people more than bullying and violence in the physical world and create more victims. This article examines violence in social media.

Keywords: Social Media, Violence, Bullying, Victim

1. GİRİŞ

Şiddet, tüm kültürlerde ve tüm toplumlarda, tarihin her döneminde görülen bir sorundur. İnternetin ve sosyal medyanın hayatımıza girmesi ve gelişmesiyle bu şiddet hem daha kötü bir hale gelmiştir hem de her an her insanın karşılaşabileceği bir gerçekliğe bürünmüştür.

İnsanların, özellikle de gençlerin sosyal medya kullanımındaki hızlı artış ve sosyal medyadaki denetimsiz etkileşim, sosyal medyada geçirilen zaman, bu ortamda şiddet uygulama fırsatını da aynı oranda arttırmıştır. Sosyal medya önce, zorbalık, tipik olarak, birbirleriyle doğrudan yüz yüze temas kullanımının artmasından önce şiddet bir uygulayan ve bir mağdur olmak üzere en az iki kişi arasındaki değişimin sonucu olarak kavramsallaştırıldı. Ama günümüzde, sosyal medya üzerinden yapılan şiddet hem birçok kişi tarafından görülebilmesi, sosyal mecrada kalıcı olması ve sürekli tekrarlama ihtimalinin yüksek olmasından dolayı fiziksel şiddetten daha tehlikeli bir hal almaktadır.

2. SOSYAL MEDYA

Sosyal Medya, üyelerinin oluşturdukları içerikleri ziyaretçilerine sunan ve diğer mecralarda paylaşılmasına izin veren, internet tabanlı uygulamalardır. Kolay erişilebilmesi, içerik üretiminin ve

¹ ozlemkanat04@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4136-5420

paylaşılmasının kolaylığı, bir anda birçok kişiye ulaşılabilmesi nedeniyle hem bireyler hem de kurumlar tarafından aktif olarak kullanılmaktadır (Barutçu ve Tomaş, 2013)

Bu bağlamda sosyal medya uygulamaları kişilerin videolar, fotoğraflar, yazılar, haberler gibi içerikleri oluşturmalarını ve paylaşmalarını sağlar. Sosyal medya olarak en yaygın mecralara bloglar, vloglar, web sayfaları, oyun siteleri ve YouTube, Instagram, Flickr, Wikipedia, Facebook, Myspace, Pintrest, Twitter gibi paylaşım siteleri örnek olarak verilebilir.

Sosyal medyada herhangi bir sınırlama olmadığından ve herkes istediği konu veya kişi hakkında istediğini söyleyebildiğinden, doğru kullanıldığı takdirde çok faydalı ama yanlış kullanıldığı zaman da çok kötü sonuçlara sebep olabilir (Bozgül, 2017).

Sosyal medya kapsamında değerlendirilen tüm uygulamalar yedi başlık altında gruplanabilir (Onant ve Alikılıç, 2008):

- E-posta grupları
- Bloglar (günlükler) – Vloglar (video günlükler)
- Forumlar (Google groups, yahoo groups gibi)
- Kurumsal intranet (kurum içi ağ)
- Extranet (web sayfaları)
- Hızlı mesaj servisleri
- Sosyal ağ siteleri (twitter, facebook, instagram vb)

Sosyal medya tanımı kapsamında olduğu halde sürekli olarak sosyal medya anlamında kullanılan sosyal ağlar ise kullanıcılarına profil bilgilerini paylaşma, çevrimiçi özel mesajlaşma, metin, fotoğraf ve video paylaşma gibi imkânlar sunan, diğer kullanıcılarla etkileşim izni veren internet toplulukları olarak tanımlanmaktadır (Pempek vd., 2008).

Sosyal ağ kullanıcılarının bir araya gelme sebepleri beş grup altında toplanabilir (Özdemir vd., 2014):

- Karşılıklı bilgi alışverişi yapmak
- Profesyonel veya amatörlerin ilgi alanlarıyla ilgili paylaşımlarda bulunmak.
- Eğlence deneyimleri yaşamak.
- Duygularını paylaşmak.
- Herhangi bir konu yapılan tartışmaya katılmak veya tartışma başlatmak.

Sosyal medya ve bu bağlamda sosyal ağ mecralarının çoğunun ortak olan özelliklerini incelemek gerekirse (Bozgül, 2017)

- Kullanıcı Hesabı: İzinsiz kullanımın önüne geçmek ve kişilerin hem kendi oluşturdukları içerikleri düzenlemelerine imkân vermek hem de belli kişilerle etkileşimini sağlamak adına uygulanan bir güvenlik önlemidir.

- Profil Sayfası: İster birey olsun ister kurum, tüm kullanıcıların kendileri ile ilgili bilgileri paylaştıkları, geçmişte yaptıkları paylaşımların da görüldüğü sayfalardır.
- Arkadaşlar, Takipçiler, Gruplar, Hashtagler: Kullanıcılarının diğer kullanıcılarla etkileşime girmesini, benzer düşüncede olan kullanıcıların grup oluşturmasını, belli başlıklar altında yazmasını sağlayabilmek için oluşturulmuş özelliklerdir.
- Mesajlaşma: Kullanıcıların, aynı platform üzerinde özel olarak haberleşmelerini sağlayan özelliktir.
- Özelleştirme: Kullanıcıların sayfalarını veya akışları kendilerine özgü bir şekilde yapabildikleri, arkadaşlıklarını yönetebildikleri, profil sayfalarına veya hesap bilgilerine kimlerin ulaşabileceğine ve hangi bilgilerin görülebileceğine dair ayarları yaptıkları, platformdan platforma farklılık gösteren bir özelliktir.

3. ŞİDDET

İnsanın fiziksel veya ruhsal varlığını, bütünlüğünü hedef alan, ona zarar vermeye çalışan her türlü maddi ve manevi hareket şiddettir (Ayan, 2006). Fiziki dünyada şiddet olayında en az iki kişi, taraf vardır. Birincisi şiddete maruz kalan mağdur ve diğeri de şiddeti uygulayan yani zorba, saldırgan. Fiziki dünyada şiddet genelde farklı güçteki kişiler arasında olur. Bu güç fiziki güç olmak zorunda değildir, pozisyon gücü veya psikolojik güç de olabilir.

Bu bağlamda güç ve saldırganlık kavramlarını tanımlamadan şiddet kavramı tam olarak tanımlanamaz.

Güç: Bir kişi ya da bazı kişilerin, diğerlerinin direnmesine karşı, kendi iradelerini gerçekleştirmesidir (Bayraktaroğlu, 2000).

Saldırganlık: Erten ve Ardalı (1996:143) saldırganlığı “*Hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacıyla güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranış*” olarak tanımlamaktadırlar.

Şiddet, uygulandığı ve uygulayan kişi veya kişiler, uygulayanın mağdura yakınlığı, uygulama sebebi, uygulandığı meca gibi kıstaslara göre farklı isimler alır. Bu kıstaslar göz önüne alındığında şiddete verilen isimler kendine karşı şiddet, aile içi şiddet, eş şiddeti, baba şiddeti, amir şiddeti, çocuğa karşı şiddet, terör, toplumsal şiddet, arkadaş şiddeti, öğretmen şiddeti, polis şiddeti, komşu şiddeti şeklinde olmaktadır.

Benzer bir şekilde sosyal medyada uygulanan şiddete de sosyal medya şiddeti ya da zorbalığı denilmektedir.

4. SOSYAL MEDYADA ŞİDDET

UNICEF (n.d.) sosyal medyada şiddet veya diğer bir adıyla siber zorbalığı, dijital teknolojilerin kullanımı ile uygulanan zorbalık olarak tanımlamaktadır. Bu zorbalık türü sosyal medya, mesajlaşma

platformları, oyun platformları, e-postalar veya cep telefonları ile yapılmaktadır. Bu yönde zorbalık, hedeflenen kişiyi korkutmayı, kızdırmayı veya sindirmeyi amaçlayan davranışlardır.

Yaygın olarak "siber zorbalık" olarak adlandırılan sosyal medya aracılığıyla gerçekleşen zorbalık, ABD Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri (CDC -CentersforDisease Control andPrevention) tarafından "elektronik zorbalık" olarak adlandırılmaktadır. Sosyal medya, %95 kullanım oranıyla en fazla 12-17 yaş grubundaki kişilerin kullandığı bir mecra(Lenhart vd., 2011) olduğundan, bu zorbalığa en çok maruz kalan da yine bu yaş grubundaki insanlardır.

Sosyal medyada şiddet, fiziksel şiddetten farklı olarak zorbalığı ihtiva eden içeriğin, sosyal mecranın doğası gereği kalıcı olması, geniş çaplı paylaşılma potansiyeli taşınması ve her paylaşımda da mağdurun aynı şiddete maruz kalmasına sebep olması nedeniyle çok daha yıkıcı sonuçları olabilmektedir (Şimşek, 2020).Sosyal medyadaki şiddetin farklı nitelikleri göz önüne alındığında, şiddete maruz kalanlar üzerinde, uğranılan şiddetin duygusal ve stratejik tepkilerinin niteliği ve yoğunluğu bağlantılı olarak farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bazıları olumsuz akademik, sosyal ve psikolojik sonuçlar, yeme bozuklukları, depresyon, zayıf benlik saygısı ve intihar düşüncesi veya intiharı denemidir (Nansel vd., 2001; Şimşek, 2020). Bu kadar önemli bir konu olmasına rağmen, sosyal medyada şiddeti geleneksel şiddetten veya zorbalıktan ayıran çok az deneysel çalışma yapılmıştır. (Sticca ve Perren, 2013).

Şiddetle ilgili davranışlar genelde fiziksel (örneğin, itme, yumruklama) ve sözel eylemler (örneğin hakaret, alay) veya dolaylı olarak kişinin sosyal kimliğine, statüsüne zarar vermek için tasarlanmış agresif eylemler (örneğin söylentiler yaymak, iftira atmak, görmezden gelerek sosyal dışlama) olarak görülür.

Fiziksel şiddette zorba ile mağdur arasında bir güç farklılığı gerekirken sosyal medya şiddetinde böyle bir güç farkı gerekmemektedir (Mason, 2008).Sosyal medyada şiddet başka bir bireye veya gruba zarar vermek için elektronik iletişim teknolojileri aracılığıyla yapılan kasıtlı bir eylemi ifade eder (Mason, 2008).

Sosyal medyada şiddet genelde altı farklı şekilde görülebilmektedir (Gordon, 2020):

- i- Taciz etmek: Dijital teknolojiler kullanılarak bir kişinin veya grubun taciz edilmesi, tehdit edilmesidir. Kişi hakkında sosyal medyada dedikodular çıkartılması, mağdura binlerce mesaj veya e-posta gönderilmesi, hedef olarak gösterilmesi, sürekli uyarılması bu taciz eyleminin birkaç farklı şeklidir.
- ii- Taklit etmek: Kişinin ekran ismine benzer isimlerle, profil resmini kullanarak açılmış sahte hesaplarla uygulanan bir şiddet türüdür. Bu şekilde uygulanan şiddet türünde mağdurun gerçek resimleri de kullanılabilir. Mağdurun hüviyetine bürünen zorba, insanlarla genellikle cinsel içerikli sohbetler yaparak veya karşı görüşleri savunarak veya suç işleyerek veya mağdurun kendi ağzından söylenmiş itiraflarını gibi açıklamalar yaparak, mağdurun sosyal kimliğine zarar vermeye çalışır. Bu zorbalık, bazen mağdurun hesabı ele geçirilerek de uygulanmaktadır.

- iii- Fotoğraflar: Bu zorbalık türünde mağdura ait özel fotoğraflar veya üzerinde oynanmış, birkaç farklı fotoğraf bir araya getirilerek oluşturulmuş, genelde cinsel içerikli veya bir suç grubu ya da suçla ilişkilendirilmiş fotoğraflar sosyal mecrada dolaşıma sokularak kişi hakkında farklı algı oluşturulmaya çalışılır. Bazen de kişinin uygunsuz karikatürü veya hayvan görüntüsüyle birleştirilmiş resimleri dolaşıma sokularak hakaret edilerek sosyal kimliğine zarar verilmeye çalışılır.
- iv- Web siteleri: Mağdurun kendisine aitmiş gibi görünen veya mağdur ile ilgili yüzlerce web sitesi, blog, sosyal medya hesabı açılarak yapılan bu zorbalıkta amaç zorbanın ithamlarına zemin hazırlamaktır. Yüzlerce web sitesi veya farklı insan sanki aynı şeyleri söylüyormuş, dolayısıyla da mağdur hakkındaki dedikodular doğruymuş intibai oluşturmak için başvuru bu yol, özellikle toplumda öne çıkan figürler için oldukça sık kullanılmaktadır.
- v- Videolar: Mağdura ait videoların üretilmesi veya mevcut videoların kesilip eklenerek, cümleleri bağlamından çıkartılarak kullanılması yöntemiyle yapılan bir zorbalıktır. Bu zorbalık türünde kişilerin özel günlerinde, arkadaşlarıyla bir arada şakalaşırken veya çocuklarında çektikleri videolar da kullanılmaktadır. Bu yöntem ile kişilerle alay edilmekte veya sosyal statüsüne uygun davranmadıkları veya gizli ajandaları olduğu yönünde bir algı oluşturulmaya çalışılır. Kullanılan ileri teknoloji nedeniyle genelde ünlü kişilere yapılan bir zorbalık türüdür.
- vi- İma: Bu yöntemde mağdurun adı doğrudan telaffuz edilmez ya bir olay referans gösterilerek ya da daha evvelden ona takılmış olan bir lâkap telaffuz edilerek mağdur ima yoluyla hedef gösterilir. Her ne kadar mağdurun adı doğrudan telaffuz edilmese de hem mağdur hem de sosyal mecrayı kullananların çoğu kimden ve neden bahsedildiğini bilirler.

Sosyal mecra kullanan ve yukarıda bahsedilmiş dijital zorbalıklardan herhangi birine maruz kalmamış ve hatta uygulamamış birini bulmak oldukça zordur. Birçok insan bunu farkında olmadan, bazen eğlence bazen de diğer sosyal medya kullanıcılarından beğeni toplamak veya takipçi kazanmak için yapmaktadır.

Arıcak ve arkadaşlarının (2008) yaptıkları bir çalışmada katılımcıların yaklaşık %19'u sosyal medya aracılığıyla tehdit edildiklerini, %20'si taciz edildiklerini, %16'sı da kendi rızaları olmaksızın fotoğraflarının internette dolaşıma sokulduğunu (bkz. Tablo 1) bildirmişlerdir.

Tablo1. Kişilerin uğradığı elektronik şiddetin çeşitleri

Şiddetin Türü	İnternet (%)	Cep Telefonu (%)
Alaya alınma	13,2	13,9
Hakkında dedikodu yayılması	14,7	16,4
Taciz	20,2	20,2
Tehdit	18,6	22,8
İzinsiz fotoğraf gösterilmesi	15,5	-
Diğer	17,8	26,6

Kaynak: Arıcaık ve arkadaşları, 2008

Başkalarının kendileri hakkında ne düşündüğü konusunda özellikle endişe duyan ve başkalarının her zaman izlediğine inanma olasılığı daha yüksek olan kişiler için sosyal medyada uğradıkları şiddet, birçok kişi tarafından görülebilir ve kalıcı olması nedeniyle daha çok üzücü olabilmektedir.

Nitekim 20'li yaşlarda olup son 3 yıldır eski erkek arkadaşının sosyal medya üzerinden uyguladığı şiddetle yaşayan bir kadının söylemi "*Dijital şiddet (diğer şiddet türlerinden) daha kötü inanır. Ben o adamın beni dövdüğünü saklayabildim. İki gün odadan çıkmadım, yüzüm iyileşti. İnsanlar duymadı. Bir acıyı, bir rezilliği kendi kendinize yaşamak var, bir de toplumla yaşamak var. Dijital şiddette benimle beraber herkes dahil oldu, herkes acı çekti*" (Şimşek, 2020) bu şiddet türünün ne kadar yıkıcı olabileceğine işaret etmektedir.

Her gün yüzlerce sosyal medya şiddetine maruz kalan ve 22 yaşında ölen ünlü Japon güreşçi ve şov yıldızı Hana Kimura'nın ardından açıklama yapan Impact Dünya Şampiyonu güreşçi Tessa Blanchard'ın "*İnsanların sosyal medyada ne kadar zalim olabildiklerini görmek gerçekten kalbimi kırıyor*" (BBC, 2020) sözleri de bu şiddetin vahametini gözler önüne sermektedir.

Şiddeti konu alan çalışmalar, şiddete karışan kişileri üç ayrı gruba ayırır: Zorbalar, pasif mağdurlar ve saldırgan mağdurlar. Zorbalar, herhangi bir durumsal veya bireysel provokasyon olmadan başkalarıyla etkileşimlerinde saldırgan davranışları başlatanlardır.

Başkaları üzerinde kontrol sahibi olmak gibi belirli hedeflere ulaşmayı hedefleyen saldırgan davranışlar da bulunurlar. Zorbalar fiziksel olarak daha güçlü, yüksek özgüvenleri ve olumlu öz algıları vardır. Mağdurlar ise sürekli zorba tacizine maruz kalanlardır. Düşük özsaygıdan mustarıptirler ve fiziksel olarak daha zayıftırlar. Saldırıya veya hakarete maruz kaldıklarında misilleme yapamayan ve kabadayıya itaatkâr tepkiler gösteren bu kurbanlara pasif mağdurlar denir.

Zorbalık durumuna agresif tepki gösteren mağdurlara saldırgan mağdurlar denir. Belirli bir kışkırtıcı durum karşısında diğer kişiye düşmanca bir niyet yükleyen dürtüsel olarak saldırgan davranışlar gösteren reaktif bir saldırganlık davranışı sergilerler. Bu gruptakiler zorbalık karşısında saldırganın duygularını kışkırtacak davranışlar sergilerler. Bu nedenle bu gruptakilerin kronik olarak zorbalığa maruz kalma olasılıkları daha yüksektir. Zorbalık ve pasif mağdurlara kıyasla, saldırgan mağdurlar en agresif grup olarak tanımlanabilir (Arıcaık vd., 2008).

Fiziksel dünyanın bir uzantısı olan dijital dünya ve onun etkileşim platformu sosyal medyada şiddetin mağdurları, aynı fiziksel dünyada olduğu gibi genellikle kadınlar, kız çocukları, farklı cinsel oryantasyonu olan kişiler, azınlıklar ve zayıf kişiler olmaktadır. BM'nin 2015 tarihli raporundaki verilere göre, kadınların erkeklere oranla sosyal medyada şiddete uğrama olasılığı erkeklere göre 27 kat daha fazladır (Şimşek, 2020).

Sosyal medyada zorbalığa karşı birçok servis sağlayıcı "tacizi bildirme" seçeneği gibi önlemler olsa da kullanıcıların çoğu ya kullanmamakta ya da bu önlemlerden haberi olmamaktadır. Bu önlemler uğranılan zorbalığı engellemekte de yetersiz kalmaktadır çünkü başvuru zorbalıktan sonra gerçekleştirilmekte ve çoğunlukla da zorba attığı mesajın, yaptığı eylemin ekran görüntüsünü alarak bir sonraki zorbalıkta kullanmaktadır.

SONUÇ

Sosyal medyada şiddet her ne kadar sosyal medya kullanılarak yapılıyor olsa da sorun olan sosyal medya değildir. Sosyal medya yapılan zorbalıkta, uygulanan şiddette kullanılan bir araçtır sadece. Bu zorbalığın, şiddetin boyutları alay etmekten küçük düşürmeye, fiziksel şiddet tehditlerinden ölüm tehditlerine kadar farklı şekillerde görülebilmektedir.

Sosyal mecrada paylaşılan bir yazının, bir mesajın geçiciliği insanları yanıltırken, asıl kalıcı hasarların hep geçici olanlar eylemler sonucunda ortaya çıktığı göz ardı edilmektedir.

Zorbaların, mağdurun sosyal medya hizmetini veren servis sağlayıcıya olayı şikâyeti sonrasında farklı isimler altında birden fazla sosyal medya hesabı açıp aynı şiddet ve zorbalığa devam edebilme ihtimali aslında bu zorbalığın engellenmesinin ne derece zor olduğunu da gözler önüne sermektedir. Bu noktada çözüm, her ne kadar fikir özgürlüğüne darbe vuruyor gibi görünse de bir şekilde sosyal medya kullanımının kontrol altına alınmasından geçmektedir. Son günlerde MHP tarafından verilen, kişilerin kimlik numaraları ile sosyal medya hesaplarına giriş yapmaları önerisinin bu bağlamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Kişilerin ifade özgürlüğü kılıfı altında başka insanları taciz, tehdit etme fırsatı bulamamaları, kendilerine tanınan hakkı kötüye kullanmalarının engellenmesi adına bazı yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği, sosyal medya kullanımının artmasıyla daha da büyük bir ihtiyaç haline gelecektir.

Toplumun böyle bir durumla karşılaştığında vermesi gereken tepki, başvurması gereken merciler hususunda da ayrıca bilgilendirilmesi, çocuk ve gençlerin eğitilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N., Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyber Psychology & Behavior*, 11(3), 253-261. doi:10.1089/cpb.2007.0016
- Ayan, S. (2006). Şiddet ve Fanatizm. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 191-209
- Barutçu, S., Tomaş, M. (2013). Sürdürülebilir Sosyal Medya Pazarlaması ve Sosyal Medya Pazarlaması Etkinliğinin Ölçümü. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi*, 4(1), 5-23
- Bayraktaroğlu, S. (2000). Klasik Örgütsel Güç Kuramlarından Clegg'in 'Güç Devreleri' Yaklaşımına. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 109 - 121
- BBC (2020). Siber zorbalığa uğradığı belirtilen Japon güreşçi ve Netflix yıldızı Hana Kimura hayatını kaybetti. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52788430>
- Bozgül, F. (2017). Sosyal Medya Nedir? Pazarlamasyon, Erişim adresi: <https://pazarlamasyon.com/sosyal-medya-nedir/>, Erişim tarihi: 27.06.2020
- Erten, Y., Ardalı, C. (2001). Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları. *Şiddet, Cogito*, 6-7, 143-154

- Gordon, S. (2020). 6 Types of Cyberbullying. <https://www.verywellfamily.com/types-of-cyberbullying-460549>
- Lenhart, A., Madden, M., Smith, A., Purcell, K., Zickuhr, K., & Rainie, L. (2011). Teens, kindness and cruelty on social network Sites: How American teens navigate the new world of "digital citizenship". Pew Internet & American Life Project
- Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323–348.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., JuneRuan, W., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA*, 285(16), 2094–2100
- Onat, F., Alikılıç, Ö. A. (2008). Sosyal ağ sitelerinin reklam ve halkla ilişkiler ortamları olarak değerlendirilmesi. *Journal of Yaşar University*, 3(9), 1111-1143.
- Özdemir, S. S., Özdemir, M., Polat, E., Aksoy, R. (2014). Sosyal Medya Kavramı ve Sosyal Ağ Sitelerinde Yer Alan Online Reklam Uygulamalarının İncelenmesi. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, Aralık, 58-64
- Pempek, T. A., Yermolayeva, Y. A., Calvert, S. L. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30, 227-238
- Sticca, F., & Perren, S. (2013). Is cyberbullying worse than traditional bullying? Examining the differential roles of medium, publicity, and anonymity for the perceived severity of bullying. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 739–750. <http://dx.doi.org/10.1007/s10964-012-9867-3>.
- Şimşek, B. (2020). Dijital şiddet mağduru bir kadın anlatıyor: 'Adıma 40 sosyal medya hesabı açıldı'. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52834286>, Erişim Tarihi: 15.06.2020
- UNICEF (n.d.). Cyberbullying: What is it and how to stop it | UNICEF. <https://www.unicef.org/end-violence/how-to-stop-cyberbullying>